

Fekete Károly

Debrecen

A hitvallási iratokra jellemző funkciók megjelenése a Heidelbergi Kátéban*

A Heidelbergi Káté jubileumi éve jó alkalom arra, hogy megvizsgáljuk az 1563 óta irányt szabó hitvallási iratunk tanítását és felidézzük azokat a jellemző funkciókat, klasszikus feladatköröket, amelyeknek jelenléte vagy hiánya meghatározó egy-egy hitvallás sorsának alakulásában.¹ A feladatkörök hangsúlyos megjelenése és a hitvallásos iratok hatástörténete között alapvető összefüggés van. Minél több és szélesebb a valóságosan és karakterisztikusan megjelenő feladatkörben adott eligazítás, annál markánsabb az illető hitvallási irat egyházformáló jelentősége. Ezt a törvényszerűséget jól szemlélteti a Heidelbergi Káté, amelyet Karl Barth nem ok nélkül nevezett általános hitvallási dokumentumnak,² hiszen minden korhoz kötöttsége mellett is erőteljes üzenettel ajándékozza meg az abból tájékozódó nemzedékeket.

A hitvalláskutatás hat olyan feladatkört mutatott ki, amelyek erőteljesen hordozzák az öntudatos hit kifejeződését. Ezek a feladatkörök a következők: 1. katekétikai, 2. doxologikus, 3. kerügmatikus, 4. elhatároló, 5. közösségi és 6. önmeghatározó.

Manapság bizony deficitjeink vannak mind a hat hitvallási funkció megélésében, s ezért veszélyben van a Heidelbergi Káté hatékonysága is. Magyarországi Református Egyházunk az említett hat feladatkör hiányosságai miatt szenved, s ezek adják jelenkori nyomorúságrajzunk vonásait.

Vegyük hát sorra a hat klasszikus feladatkört, és idézzünk fel mindegyikhez néhány olyan reprezentáns funkcióhordozó kérdés-feleletet, amelynek ma is szerepe van, tartós elhallgatásuk, illetve elfelejtésük pedig funkciózavart vagy funkcióvesztést is eredményezhet keresztyén életünkben, s emiatt gyülekezeteink sem tölthetik be rendeltetésüket.

* Elhangzott az *Igehirdetés – hitvallás – káté* témájú konferencián, amelyet a Kolozsvári Protestáns Teológia szervezett 2003. november 6–8. napjaira a Heidelbergi Káté 440 éves évfordulója alkalmából.

¹ Vö. Schwarz, Hans: Glaubensbekenntnis(se) IX. szócikk. In: Krause, Gerhard – Müller, Gerhard: (Hrsg.): *Teologisches Realencyklopädie*. Band XIII. Walter de Gruyter, Berlin – New York 1984, 437–440.

² Indoklását és hét pontba sűrített kibontását ld. Barth, Karl: *Die christliche Lehre nach dem Heidelberger Catechismus*. Evangelischer Verlag A. G. Zollikon, Zürich 1948, 19–22.

1. A katekétikai funkció

Már az őskeresztyén időkben a hitvallás volt a keresztségi előkészítés (katekumenátus) „tananyaga”. Ismerjük Jeruzsálemi Cyrill keresztelési katekizmusát és az Apostoli Hitvallás ősfelművét, a római keresztelési hitvallást. Ezek röviden, tömören, lényegre törően tartalmazzák a regula fideit, a hit szabályát, amely a gyülekezet teljes, minden réteget és korosztályt érintő életszabályává lett.

Ezzel a tétellel szemben az a deficitünk, hogy a szigorúan vett katekétikai funkció a gyermekek, azaz a konfirmandusok rétegére szűkült le, pedig a Heidelbergi Káté nem réteghitvallásként született.

A Heidelbergi Káté struktúrájának üzenete abban segít nekünk, hogy komolyan vegyük a hitvallás tanítás – tanulás – megvallás – megélés katekétikai funkcióját.

A Heidelbergi Káté második kérdése³ a keresztyén tan szándékát, értelmét és tervezetét adja elénk. A kérdés – *Hány dolgot kell tudnod?* – rákérdez arra az ismeretre, amely a vigasztalás megragadásához szükséges (vö. 3., 6., 21., 103., 122.). Ha ezt a kérdést a 16. századi ember helyzetével azonosulva hallgatjuk, felfedezhetjük, hogy egészen meglepő szándékot tartalmaz. Ugyanis az ismeret, a tudomány, a teológiai tudás abban a korban különleges, misztikus dolog volt, és csak igen kevesek privilégiuma lehetett. Itt azonban a közérthető keresztyén tanítás közreadásának vágya körvonalazódik, amely nem valami tiltott tudomány, nem csupán egy elit csoport lehetőségére, hanem – a reformáció alapelve szerint – közkinccs. Kálvin nem véletlenül tanította, hogy a hit helye nem a tudatlanságban, hanem a megismerésben van.

A Káté hármass felosztása – *miseria, liberatio, gratitudo* (bűn, szabadítás, hálaadás) –, amely könnyen áttekinthető, világos szerkezetű, megismerhető, nyilvános dolog. A váz paradigmája a Szentírásból származik. Ezt a felépítést olvassuk a Zsolt 50,15-ben, Pál apostol Római levelének egészében, főként a Róm 7,24–25-ben és a Tit 3,3–7-ben. Amikor Kálvin a Zsolt 50,15-ről tanított, három szó köré csoportosította mondanivalóját: segélykérés, ígéret, köszönet.⁴ Paul Jakobs szerint a Heidelbergi Káté hármass rendszertani felosztása az újszövetségi „hármashangzat”, a bűn és az üdvösség ismeretének, valamint a gyülekezeti életnek kifejeződése, s ez valószínűleg a Róm 7,24 elárgaztatása.⁵

³ 2. kérdés: *Hány dolgot kell tudnod avégett, hogy ebben a vigasztalásban boldogul élhess és boldogul halhass meg?* Hármalt: először, hogy mily nagy az én bűnöm és nyomorúságom; másodsor, hogy mily módon szabadít meg Isten minden bűnömből és nyomorúságomból; harmadsor, hogy milyen hálával tartozom neki e megszabadításért.

Johannes Calvins Auslegung der Heiligen Schrift. Die Psalmen. Band 4. Hrsg. von Karl Müller. Buchhandlung des Erziehungsvereins, Neukirchen 1930, 519.

⁵ Jakobs, Paul: Heidelberger Katechismus - reformatorisches Bekenntnis. In: Herrenbrück, W. – Smidt, U. (Hrsg.): *Warum wirst du ein Christ genannt? Vorträge und Aufsätze zum Heidelberger Katechismus im Jubiläumsjahr 1963.* Neuenkirchener Verlag, Neukirchen-Vlyun 1965, (40–49.) 41.

Karl Barth ezt így mondta: az ember a saját vétke miatt van nyomorúságban, érdeme nélkül tartatik meg, és ezért áll szabad szolgálatkészségben. Pozitív fogalmazásban: a hívő ember Isten előtt vezekel, hisz a bocsánatban, és ezért dicsóítja Istent.⁶ Ez a hármas felosztás együtt érvényes. Bibliai történetek beszélnek arról, mennyire „labilis” az, ha valamelyik hiányzik.⁷

Az első részben megtörténik a helyzetfelmérés: az ember a nyomorúság állapotában van. Ez kifejezi azt, hogy az Istennel való találkozásban és a megtanítatásban, a keresztyén életben az a legelső dolog, hogy tényleges önismeretre kell jutnunk. Ebben a helyzetfelmérésben derül ki, hogy nyomorult dolog gazdátlanok lenni. Sőt: bűnre csábító helyzet. Az ember eltávolodott Istentől. Emberi nyomorúságunk az, hogy ezt az állapotot nehéz egyszer s mindenkorra múlttá tenni. A „valamikor” nyomorúságajza arra emlékeztet, hogy hit nélkül ma is ennyi telik az embertől: ellenséges gondolkodás és magatartás Istennel és az embertárssal szemben.

A Heidelbergi Káté második része azt mutatja meg, hogy Isten emberszeretete, üdvözítő szándéka erősebb és nagyobb volt, mint az ember nyomorúságos helyzete. Isten ma sem alkuszik meg a bűnnel, hanem harcol értünk, és ma is az a megoldás, hogy kívülről, felülről ad számunkra szabadítást. A Credo-értésnek és Credo-megvallásnak az az ajándéka, hogy ebben a Jézus-életműben lelünk otthonra és támpontokat kapunk a megváltás stációiban. Ez a „Hiszek”-tartalom az, amely átírja az emberi életrajzokat és korfordulókat teremt. Az idősíkok csomópontja az, hogy Isten belép az emberi történetbe. Ebből a csodából gördül ki az üdvösemények sora, a mindent és mindenkit újjászülő tudó Szentlélek munkája, s így a jelenben is megélhetjük Isten megjelenését.

A harmadik gondolatkör, amiben a Káté eligazítást ad, az, hogy a szabadítás nem múlhat el nyomtalanul. Következésképpen kell hogy legyen: szilárd tanúskodás, jó cselekedetek, következetes élet és őszinte imádság. A bűnből megszabadult ember hálával tartozik a megszabadításért, vagyis a megváltott élet hálaadó életté szentelődik, és ez beszélő, cselekvő és imádkozó tanúkat szül.

A Heidelbergi Káté kateketikai funkciójának az a sajátossága, hogy ezzel a logikával akarja struktúrálni és átíratni az evangéliumi ember egész életfolytatását. A Káté istentiszteleti rendtartásba való beágyazottsága, többszörösen és átgondoltan ismétlődő, bevéső jellegű körei arra figyelmeztetnek, hogy jó lenne újra komolyan venni a felnőtt gyülekezeti tagok hitismeretét, biblia-

⁶ Péry, André: *Der Heidelberger Katechismus. Erläuterungen zu seinen 129 Fragen und Antworten*. Übersetzer: Rudolf Pfisterer. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn 1963, 12.

⁷ Pl.: Izráel népe *nem ismerte fel helyzetét* a bűnben és bálványimádásban, *nem hitt* a próféták figyelmeztetésének, és ezért következett be a fogság. Júdás önismeretre jutott, de *nem ragadta meg a szabadító Úr bűnbocsánatát*, amit Péter viszont megtett, s élete lett (Mt 26,75; 27,5). A tíz bélpoklos felismerte, hogy Jézus a megoldás, de *hálát adni csak egy ment vissza* közülük.

ismeretét, életvezetés-ismeretét, keresztyén hittudatát és tenni is ezeknek érdekében. Mai feladatunk ez: ki kell dolgoznunk és meg kell szerveznünk a gyülekezeti felnőttképzést, hogy a keresztyén hit alapelemei beépüljenek a hívők tudatába és életfolytatásába.

2. A doxologikus funkció

A doxologikus funkció a hitvallás istentiszteleti és liturgikus használatára emlékeztet. A római katolikus hagyomány alapelve a lex orandi – lex credendi, amely szerint a hit imádságot szül, az ima pedig hitet. A hitvallást az Isten-dicsőítés emeli ki az öncélúságból. Nem marad meg a hittételek állításánál vagy tagadásánál, hanem rámutat Isten Krisztusának imádatára. Ennek a doxológiának ősi helye volt a kereszteselési gyakorlatban.

Manapság bizony csorbát szenved a doxologiai funkció megélése, mert a Heidelbergi Káté liturgiában való megszólalása, magyarázata szinte kiveszett. A veretes katekizmusi énekek használata és a káté tanításának imádságban történő tematikus megjelenése túlságosan lekipásztorfüggővé lett.

Amikor a Káté Jézusról beszél, akkor benne Isten minden jótéteményének foglalatát érti. Ő hozza el a teljes üdvösséget és a bűnbocsánat ígérését, bejelenti, hogy igényt tart életünkre és felszabadít a szolgálatra. Karl Barth szerint ez annyi korrekcióra szorul, hogy az egyház nem lehet egoista, hanem gondolnia kell a világra is, ugyanis ez az evangélium: „úgy szerette Isten a világot...” Az egyház Isten dicsőítésének helye, és másokat is megszólít ebben a világban. Keresztyének azért vannak, hogy Isten általuk dicsőíttessék, és nem azért, hogy őket dicsőítsék. Ezt kiemeli a 86., 99. és 122. kérdés-felelet is!). Az öndicsőítés helyett inkább a felebarátot kell megnyerni Krisztusnak (86. kérdés-felelet). A zwingliánus irányzat tanította, hogy a cselekedetekből vissza lehet a hitre következtetni. Itt nem teljesítmény-keresztiségről van szó, hanem arról, hogy az ember a *hit vonzásában* teszi a dolgát.

A 122. kérdésben, ahol a Káté a „Szenteltessék meg a te neved” kérésről tanít, ezt olvassuk:

„Először is: add, hogy téged igazán megismerjünk és minden munkádban, amelyekben világol a te mindenhatóságod, bölcsességed, jóságod, igazságod [igaz voltod], könyörületességed és igazmondásod, téged tiszteljünk, dicsőítsünk és magasztaljunk: továbbá, hogy egész életünket, gondolatainkat, beszédünket és tetteinket arra irányozzuk, hogy a Te nevedet miatunk szidalom ne érje, hanem inkább szálljon arra dicséret és dicsőség.”

A Miatyánk első három kérésében az Isten dicsősége a fontos. Nagy ajándék és felismerés a keresztyén számára, hogy érdeklődhet Isten dolgai iránt. Isten megengedte, hogy számunkra fontossá válják az ő nevének megszentelése, érdekeljen bennünket akarata, országának kiteljesedése. Ezzel a három kéréssel az Isten ügye mellett tesszük le a voksunkat, csatlakozunk

hozzá. A név megszentelésétől függ a nép szentsége is. Így van értelme annak, hogy miattunk ne káromoltassék az Isten neve.

3. A kérügmaticus funkció

A hitvallás az evangélium mondanivalóját, üzenetét fogalmazza újra, illetve értelmezi egy új helyzetben. Az Isten Igéjéből táplálkozik, de sohasem lehet annak helyettesítője. Viszont a biblikus hitvallásmagyarázat az evangéliumi üzenet átadásának eszközévé válhat.

Egyre inkább adósok vagyunk ennek az igazságnak a megélésével is. A kátémagyarazatos igehirdetés csupán elvétve jelenik meg a magyarországi református gyülekezetekben, jóllehet ez ott van a homiletika-oktatásban. Ahogyan a perikóparend sem, úgy a prédikációs vezérfonallá tett és a bibliaolvasó vezérfonalhoz görcsösen ragaszkodó textusválasztási mód sem kedvezett az ún. tanítósorozatok rendszeressé válásában. Sok helyen minden igehirdetési alkalmat és lehetőséget az álevangélizációs szókészlet és igénytelenség önt el.

Ebben az állapotban eszméltető figyelni a Heidelbergi Kátéra, amelyben a Szentírás jelentősége feltűnően nagy, hiszen szinte minden mondata mögött több bibliai hivatkozási hely található. Okulhatunk a kérügmahordozó Heidelbergi Kátéból!

A Kátének határozott Isten-fogalma van. Úgy beszél Istenről, mint aki különbözik minden teremtménytől, és Isten felségét hangsúlyozza. Isten az emberért van, de az ember csak alázatos lehet Isten felsége előtt. A Kátében Isten nem *Deus nudus*, *Deus absolutus* vagy *Deus absconditus*. Ahol a Káté róla szól, ott mindig a Jézus Krisztusban megjelent Istenről van szó (26. kérdés-felelet), és visszatérő kifejezése: Isten az, „Aki magát Igéjében kijelentette” (25., 95., 117. kérdés-felelet). A krisztológiai koncentráció tehát végigvonul a kérdés-feleleteken.

A Káté szotériologikus irányultságú: elsősorban az ember üdvössége érdekli. Ez nyomatékosan jelenik meg a harmadik főrészben. Ennek ellenére kerüli az antropomorfizmus veszélyét.

Karl Barth arra emlékeztet, hogy a Heidelbergi Kátében minden a „még nem” jele alatt áll, azaz az utolsó kijelentés még nem jött el. A Káté ezzel indul: „Mi tenéked életedben és halálodban egyetlen vigasztalásod?” A *vigasztalás* szó arra utal, hogy még nem lett nyilvánvalóvá, hogy mivé leszünk. Most még csak jövődő állapotunk felé haladunk és annak a jövődő kijelentésnek a várásából élünk.

Max Goebel német egyháztörténész nem ok nélkül írta a Heidelbergi Kátéről, hogy benne egyesítve jelenik meg Luther Márton bensőségessége, Melanchthon logikája, Zwingli egyszerűsége és Kálvin Istenért égő szíve. Ezt a reformátori íz-esszenciát és a kérügmaticus funkciót az első kérdés-felelet illusztrálja a legjobban. Ez pedig egy önálló részecske az egész Káté előtt. Ebben az egyetlen vigasztalásban megtaláljuk az evangélium és keresztyén

hitünk foglalatát. Olyan boldog vallomás ez, amely előrevetíti az összes többi kérdés-feleletet átszövő látást.⁸ A magyarázók sok hasonlattal illették ezt a kérdést: *nyitány*, amely felvonultatja az összes későbbi motívumot; *átnézeti térkép*, amely felosztja a terepet és megkönnyíti a keresést (Ako Haarbeck); *az üdvösséges ismeret fenséges kapuja* (*majestätisches Portal* – André Péry).

Az első kérdés *iránytű* a könyv használatához, amelynek kulcsszava a vigasztalás. Ezt Ursinus valószínűleg Melanchthontól vehette át. Az emberlét lényegéhez tartozik, hogy vigasztalásra szoruló lény. Így ez a válasz mindig időszerű. Az ember helyzete szomorúságtól, gyásztól, betegségtől, szorongatástól függetlenül is kilátástalan és súlyos. Az élet két tény körül forog: az egyik az, hogy élünk, a másik pedig az, hogy meg kell halnunk, s a kettő közül mindig az utóbbin van a hangsúly. A halál beárnyékolja az ember életét. Az emberi élet behatároltsága, haláltól való fenyegetettsége az, amely miatt vigasztalásra szorulunk, s ez a tény mindenkit bevon a vigasztalás körébe.

A vigasztalás mint kulcsszó nem a 16. század találmánya. Háttérében gazdag műfaj áll, az ún. *consolatio*-irodalom, amelynek egyik korai és közismert művelője Seneca volt. A műfaj eredete Ciceróig nyúlik vissza, aki három szabályban foglalta össze a vigasztalás művészetét. Úgy látta, hogy egy filozofusnak a következőképpen kell vigasztalni az embereket: 1. be kell bizonyítania, hogy nincsen rossz, vagy ha van, az nem jelentős; 2. rá kell mutatnia, hogy minden bánat és minden gyász az élet törvénye; 3. be kell bizonyítania, hogy miközben tisztán látjuk a bánat gyógyíthatatlanságát, értelmetlen fel-emészteni magunkat ebben.⁹ Cicero szabályai azt illusztrálják, hogy az emberi módon történő vigasztalás csupáncsak ennyire képes.

A Káté vigasztalásról alkotott kérügmaticus nézete egészen más. Itt nem a sztoikusok belenyugvása a fontos, hanem az a segítség, amely – Karl Barth szavával – a „mégis”-re épül. Jóllehet a világ nem olyan, mint amilyennek látni szeretnénk, mégis van megoldás Jézus Krisztusban. Erről beszél az első kérdésre adott válasz. Bár a „mégis” szó nem fordul elő a válaszban, töltését mégiscsak tartalmazza. Káténk azért indul örömmüzenettel, mert Jézus Krisztus felkínálja az ő teljes segítségét, hogy kitarthassunk az élet viszontagságai között. Ez valóban vigasztalás abban a súlyos helyzetben, amiben vagyunk. Ha azt mondjuk, hogy az első helyen a vigasztalás áll, akkor ez azt jelenti, hogy a Káté az evangéliumot helyezi mindenek elé. Ezt pedig abból a meggondolásból teszi, hogy a szabadítás mindig megelőzi a parancsot. Ez az elv eltér a szokásos hitvalláskezdetektől, és sajátos református hangot ad a Heidelbergi Kátének.

⁸ A bevezetés azért meglepő, mert eltér a korabeli hitvallások kezdetétől. Pl.: a Skót Hitvallás az Isten-tannal kezdődik; Luthernél a törvényről szóló magyarázat áll elől; a II. Helvét Hitvallás Isten Igéjével, a Szentírással indul.

⁹ Lucius Annaeus Seneca: *Vigasztalások. Erkölcsi levelek*. Ford. Kurcz Ágnes, Révay József. Szerk. Zsolt Angéla. Európa Könyvkiadó, Budapest 1980, 459.

A Káté elejének lelkigondozói, vigasztaló karaktere még beszédesebb, ha felidézzük keletkezésének történelmi kontextusát: a kálvini irányvétel miatt Pfalz tartomány kiesik az 1555-ös augsburgi vallásbéke által biztosított védettségből. A „Vogelfrei” állapotban élő hívek azonban érzik, hogy nem estek ki az Atya gondviselő és őrző kezéből. Miközben protestáns és evangéliumi kötődésük bizonyításán fáradoznak, még szorosabb lesz a Krisztushoz való tartozásuk: a krisztusi tulajdonjog a jogon kívüli állapotban lesz számukra igazi kincs. Amikor meginog létbiztonságuk, a Szentlélek akkor emeli tekintetüket az örök életre, hogy engedelmesebbek legyenek a hétköznapokban.

A Káté a következő szópárokkal pontosítja a vigasztalás ismertetőjegyeit: *egyetlenegy vigasztalásod; testestől-lelkestől; életedben és halálodban*. A szópárok három dolgot fejeznek ki: 1. teljes körű ez a vigasztalás, mindenestől lefoglalja az embert, mert őt a teljes ember érdekli; 2. mindenkor érvényes, nemcsak életünkben, hanem halálunkban is; 3. nincs olyan állapot, amire ne vonatkozna. Juhász Tamás emlékeztet arra, hogy a bizalom, biztonság, bizonyosság, tartás, illetve a részvétel és a szolidaritás momentuma benne van a Káté által használt „Trost” és a *consolatio* latin szavakban.¹⁰

Fontos szavak még ezek is: „nem a magamé, hanem a Jézus Krisztus tulajdona vagyok”. A keresztyén életnek az a kiindulópontja, hogy az ember felismeri: nincs magára hagyatva, nincs kiszolgáltatva a világmindenség erőinek, sem a maga ösztönének, nem is a maga ura és nem a maga tulajdona, hanem mindenestől az Úré (vö. 20., 32., 34., 64., 76. kérdés-felelet). Az ember egyedül nem tudná végrehajtani az Istentől kapott küldetését. Sokszor ellenkező irányba indul el. Ki akar szakadni ebből a tulajdonviszonyból (ld. a tékozló fiú történetét – Lk 15,11–32), és ezért lesz zilált az élete. A korunkban tapasztalható zilált állapotok még hangsúlyosabbá teszik azt az üzenetet, hogy van valaki, aki összetartja életünket. Van Valaki, aki tartást ad és megtartatást munkál, van Valaki, aki központi erő életünk középpontjában, s aki úgy tartja össze életünket, mint a kohéziós erő az anyagot. Amikor az ember rádöbben erre, akkor kezdődik el a keresztyén élet: a krisztocentrikus élet perspektívája felváltja az egocentrikus élet kelepcéjét.

Az 1. kátékérdés krisztológiai Szentháromságtant tükröz, amely Krisztuson keresztül látja a Szentháromság személyét és az ember személyét. A krisztológiai Szentháromságtan a bibliai szemléletet tükrözi, mert Krisztuson keresztül tanít az Atyáról és a Lélekről. Jézus Krisztus olyan a kátéírók számára, mint a gyűjtőlencse: ő gyűjti össze Isten szeretetét, hogy aztán reánk szórja azt. Ő az a „fókusz”, amelyben ez megtörténik. Kapcsolatrendszerünkben (Isten és ember, ember és világ, ember és ember között) ő segít megvalósítani küldetésünket, feladatainkat. Itt Isten kegyelmes tetteinek trinitárius, tehát a Szentháromságra tekintő felsorolása történik meg. Ezt a krisztológiai koncentráltsgot a sorrend is mutatja, ugyanis Jézus Krisztus az első, aki „az ő

¹⁰ Juhász Tamás: *A Heidelbergi Káté magyarázata. 1–31. kérdések*. Kézirat. Kolozsvár.

drága vérével minden bűnömért eleget tett...”, vagyis a Megváltóm. Ezt követően az Atya az, aki „úgy megőriz, hogy... akarata nélkül egyetlen hajszál sem eshetik le a fejemről”, vagyis gondot visel rám; és végül „Szentlélekével biztosít engem az örök élet felől”, tehát a Szentlélek üdvbizonyosságot ad. A Káté pedig nagyon emberi módon mondja el ezeket.

Az utolsó sor még kiegészíti a Szentlélek által végzett munkát: „késszé és hajlandóvá tesz arra, hogy ezentúl öneki éljek”. Ezek nagyon szerény, de lényegre törő szavak (Karl Barth), és azt fejezik ki, hogy a megváltott ember is ember marad, aki megkísérthető, aki elbukhat, s ezért napról napra vissza kell térnie Istenhez. Életünk döntő fordulata után az a mindennapos feladatunk, hogy engedelmességre, szolgálatkészségre törekszünk.

4. A hitvallás elhatároló funkciója

A hitvallás határt húz más vallási vagy világi közösségek felé. A hitvallás mindig szelektív, de kollektív érdekből. Ugyanakkor világos mozgásteret nyújt. Őv a szinkretizmustól, a hibridvallásosság veszélyétől. A gyülekezet elhatárolódása azonban nem jelenti azt, hogy megszűnne a kapcsolat a világgal vagy más közösségekkel. A stabil kerítés megóv az elszigetelődéstől és a vigyázatlan nyitottságtól is. A megtartatás mellett a dialógust is szolgálja.

Korunkban sok jelenség tépázza a hitvallás elhatároló funkcióját, mint például a rosszul értelmezett ökumenikus tágkeblűség szülte általános keresztyénség langyosság. Egyre erősödő szinkretizmusban élünk, kortünet a szekuláris vallásosság és újraéled a kultúrkeresztyénség, de találkozhatunk az ökumenikus folyamatot ellenző kegyességi csoportokkal is. Mindkét szélsőség nélkülözi az egészségesen működő és elhatároló funkciót.

Az elhatároló funkció – eltekintve néhány példától – visszafogott a Kátében. Nem jellemző rá a túlzó vitatkozás. A hitviták korában készült, de nem erre pazarolja az energiát, az időt, a figyelmet. Nem a reformáció belső különbségeit lovagolja meg. A különleges református tanok is csak csekély mértékben jelennek meg benne. Például: 47–48.: Jézus Krisztus mindenütt jelenvalóságának módja, ami elhatárolódás a lutheránusoktól; 72.: a keresztségről szóló tan, a víz és a bűnök lemosása közötti viszony; 75–79.: Jézus jelenléte az úrvacsorában. A polemizálás alól egy kivétel tűnik szembe, a híres 80. kérdésre adott válasz vége: a miseáldozat kárhozatos bálványimádás. Ez a bántó, indulatos hang hiányzott a Káté első kiadásából. Ez későbbi betoldás!

A Káté éppen csak érinti a predestináció tanát. Szerzőit talán a tan veszélyei miatti félelem indította arra, hogy kihagyták belőle a végső szerkesztésnél. Helyette a kiválasztás bizonyossága szólal meg erőteljes hangon. A hitvalló „én” üdvbizonyosságot sugároz (ld. az 1., 21., 32., 53., 54., 56., 58. és 59. kérdés-feleleteket). Az üdvbizonyosság: a kiválasztás bizonyossága. Tehát a Heidelbergi Kátében a predestináció helyére az üdvbizonyosságról és a kiválasztás bizonyosságáról szóló kérdések kerültek.

A Káté arra mutat rá a 46¹¹–49. kérdésekben, hogy a mi hitünkben nagyon fontos mennybemenetel. Nemcsak önmaga miatt, hanem azért is, mert az, hogy Krisztus a mennyben van, több tanítás alapja. Krisztus mennybemenetele azt jelenti, hogy ez az aktus Jézus emberi oldalára is vonatkozik. Az ő testi természetére, mert Jézus a mennybe nem lélek szerint ment fel. A felhő az ő egész fizikai valóját takarta el a tanítványok elől. Más Krisztus tért vissza a mennybe, mint aki az inkarnációkor emberré lett, tehát nem az történt, hogy egyszerűen visszaállt a régi állapot.

A mennybemenetel azt jelzi, hogy Isten elfogadta Jézus Krisztus elégtételét, s ezzel megtörtént a kiengesztelés. Isten nem megisteníti emberré lett fiát, hanem dicsőséggel koronázza meg. Jézus főpapi imájában ezt is kéri még szenvedése előtt: *...elvégeztem azt a munkát, amelyet rám bízál, hogy elvégezzem: és most te dicsőíts meg, Atyám, önmagadnál azzal a dicsőséggel, amely már akkor az enyém volt tenálad, mielőtt még a világ lett.* (Jn 17,4–5) A mennybemenetel ezt teljesíti be. Ha tehát Jézus születése lefelé irányult, a mennybemenetel felfelé irányul. A református keresztút-értelmezés sajátos csúcspontja nem az, hogy ő elhagyta Arimáthiai József sírboltját, hanem az, hogy ő megérkezik a mennybe.

A Krisztus kettős természetének tárgyalásával foglalkozó 47–48. kérdés-felelt elhagyja azt a személyes hitvallásos hangot, amelyet megszoktunk a Kátétól. Áttér a kissé hűvösebb, filozofikusabb, elméleti vonalra, s ezzel egy olyan hangnemre vált, amelyből egyértelműen más műfajban szól. Ezt pedig azért teszi, mert itt sajátos kálvini felfogás érvényesül, amely komoly eltérés Luther gondolkodásától. A Krisztus kettős természete azt a kérdést veti fel, hogy mi történik e kettős természettel a mennybemenetel után. Hogyan kell értenünk ezt: *Veletek vagyok minden napon a világ végezetéig?* Hogyan van jelen az az igazság, amit az Apostoli Hitvallás így mond: „...ül az Atya Isten jobb-ján”? A két felfogás között az a nagy különbség, hogy Luther a két természet elválaszthatatlanságát hangsúlyozta: Isten Igéjének csak a Krisztus ember voltában van valósága, tehát abban, hogy az Ige testté lett. Abban, hogy a véges emberi természet befogadhatja, magába zárhatja az isteni természetet. Luther tétele így hangzott: *finitum capax infiniti* – a véges, amely befogadhatja a végtelent. Ennek a filozófiai gyökere Arisztotelészig nyúlik vissza, skolasztikus gondolat. Luther azt mondta, hogy a mennybemenetel után Jézus Krisztus bárhol jelen lehet test szerint is. Ezt nevezzük a mindenütt jelenvalóság, az *ubiquitas* tanának. Ez azonban magában rejtja a doketizmus veszélyét. Luther az *ubiquitas*-tan miatt gondolta úgy, hogy Jézus valami módon jelen van az úrvacsora jegyeiben, mert a kenyér és a bor befogadhatja őt.

Ezzel szemben Zwingli és Kálvin a Kalcedoni Hitvallásra alapozott, és ezért megkülönböztették Krisztus kettős természetét, de nem választották

¹¹ 46. kérdés: *Hogy érted azt, hogy „felméne a mennyekbe”?* Hogy Krisztus a földről tanítványainak szeme láttára emelkedett fel az égbe, és a mi javunkra ott van, míg majd ismét eljön, hogy ítéletet tartson elevenek és holtak fölött.

szét egymástól. Vagyis ezt vallották: a véges emberi nem fogadhatja be a végtelent – *finitum non capax infiniti*, mivel ez fizikailag képtelenség. Az megtörténhet, hogy az Isten „lefoglalja” az emberi természetet magának, benne van az ő teljes istensége, de ez nemcsak emberi tulajdonságot rejt magában, hanem sokkal többet. Krisztusban az Ige teljesen egyé lett az emberi természettel, de ugyanakkor kívül is maradt az emberi természeten. Paradox ez a tanítás.

Kálvin ezt is állítja az *Institutió*ban:

„Krisztus egyetlen személye akként áll két természetből, hogy mégis mind-egyiknek megmarad a maga sajátossága.”¹²

Ezt vette át a Káté is Kálvintól: Krisztus nem az emberi természete miatt van jelen mennybemenetele után is, hanem az ő mindenütt jelenvaló isteni természete szerint, amely egyesült ugyan az előbbivel, de azért „azon kívül is létezik”, s ez az a kálvinista „kívül”, amelyett *extra calvinisticum*nak nevezünk. Nem mellőzhetjük Karl Barth dogmatikájának ide vonatkozó pontosítását:

„Ez az elmélet semmi esetre sem Kálvin által bevezetett újítás, sem pedig az egykor Nesztoriosz neve alatt elítélt tan újrafelvétele, mert éppúgy, mint Kálvin, Athanasziosz, Alexandriai Kürillosz és Poitiers-i Hilarius is így gondolkodtak és tanítottak már a kérdésben, velük együtt pedig ténylegesen az egész ó- és középkori egyház, akikkel szemben éppen megfordítva: az absztrakt lutheri tanítás – a *Logos extra carnem* létezésének tagadása – jelentette az újítást.”¹³

Jézus Krisztus most is ül az Atya jobbján, és abban van jelen, hogy Szentlelkét küldte el, aki vigasztal, aki a pártfogó, aki az evangéliumot eszünkbe juttatja. A Szentlélek Krisztus földi helytartója. Az ő Szentlelke által találkozunk vele, s majd eljön fizikai valóságában az utolsó napon.

Jézus azért jött közénk és azért tért vissza a mennybe, hogy mi visszanyerjük a mennyei polgárjogot. A Jézus nélküli ember örök fájdalma az, hogy valamit végérvényesen elveszített, amelyet önmaga nem tud visszaszerezni. Elvesztette azt a mennyet, amelyet Milton „elveszett paradicsom”-nak nevez. Ezt a mennyet semmi földi jó nem pótolhatja. Van ideig-óráig tartó öröm és boldogság, de ez nem az, ami a mennyben van. Kosztolányi *Boldog szomorú dal* című versében írja:

Itthon vagyok, itt e világban,
s már nem vagyok otthon az égben.

¹² *Institutio* IV. 17,30.

¹³ Barth, Karl: *Kirchliche Dogmatik. Die Lehre von der Versöhnung*. IV/1. Evangelischer Verlag, A. G. Zollikon-Zürich 1948, 197.

Ezzel szemben a Jézust megtaláló ember nagy öröme az, hogy Krisztusban visszakaptuk a mennyei polgárjogot (Fil 3,20–21; Jn 14,1–3; 17,24). A 49. kérdésre adott feleletben az a hasonlat áll, amelyet a Pál apostol használt a gyülekezet és Krisztus kapcsolatának illusztrálására: a test és tagjainak viszonya. Krisztus a fej, mi pedig ennek tagjai vagyunk. Ebben az az új és nagy-szerű, hogy a feltámadott Krisztus úgy gyakorolja a maga isteni hatalmát, hogy eközben összeköttetésben marad velünk a maga testével, az Anyaszent-egyház tagjaival. Úgy uralkodik, hogy az már nem az elrejtés szolgálja formája. Ahogy a szolgáló forma Isten elrejtőzése volt a testtélételkor, ez a szolgáló forma az uralkodás keretévé válik a mennybemenetel után, mert magával vitte a feltámadott emberi testet is. Ugyanabban a testben is fog eljönni, amiben a mennybe ment. Krisztus tehát nem vetette el a maga emberi voltát, hanem éppen a mi feltámadásunk zálogát, útját és módját jelzi azzal, hogy a fej összeköttetésben van a mi testünkkel.

Szó van még arról is, hogy nem a földiekkel törődünk, hanem az odafent valókkal, ahol Krisztus ül Istennek jobbján. Ez nem valami „Éden-érzést” jelent, hanem éppen azt jelzi, hogy a földi életünket úgy éljük, hogy már itt, földi polgárságunk alatt is igyekszünk hűek lenni a mennyei polgársághoz, s ennek fényében szemléljük a földi dolgainkat.

A Káté elhatároló funkciót betöltő kérdései közül a 80. kérdés-felelet váltotta ki a leghevesebb vitát:

„Mi különbség van az Úr vacsorája és a római katolikus mise között?”

Az úrvacsora arról tesz nekünk bizonyosságot, hogy minden bűnünkre tökéletes bocsánatot nyerünk Jézus Krisztusnak amaz egyetlen áldozatáért, amelyet a keresztfán ő maga egyszer vitt véghez, és hogy mi a Szentlélek által Krisztussal egyesülünk, aki most a maga valóságos testével a mennyekben az Atyának jobbján van, és azt akarja, hogy ott imádjuk őt. A mise ellenben azt tanítja, hogy az élők és a holtak bűnei nem bocsáttatnak meg a Krisztus szenvedéséért, hacsak érettük a misemondó papok naponként nem áldozzák meg Krisztust; és hogy Krisztus a kenyérnek és bornak színe alatt testileg jelen van, és ezért ezekben kell őt imádni. Ezért a mise nem más, mint megtagadása Jézus Krisztus egyetlenegy áldozatának és szenvedésének, és kárhozatos bálványimádás.”

Az utolsó mondat hiányzott a 80. kérdés eredeti formájából. Amikor a Káté megjelent, akkor még nem zárult le a trienti zsinat. Luther nem akart önálló egyházat. A katolicizmust szerette volna megreformálni, ez a reformzsinat szerepét kellett volna, hogy betöltse. A trienti zsinat azonban nem akart reformot, hanem méginkább megerősítette a középkori hagyományokat. Olyan merev magatartást tanúsított, amely sértő és megalázó volt. A 80. kérdés vége tehát olyan indulatos és utólagos betoldás, amely reflexió a trienti zsinat határozatára.

A II. vatikáni zsinat (1965) önmagához képest nagy reformációt hajtott végre. Nem a mi értelmünk szerint, mert ahhoz még kevés. De sok változás történt jó irányban. A zsinat pápája, XXIII. János mindent, amit tudott, megtett az ökumenikus nyitás irányában. Ő ezt így nevezte: *aggiornamento* – ablaknyitás, ablaktárás. A pap ettől kezdve fordul arccal a gyülekezettel szembe. Az úrvacsora dogmatikai részén is változtattak, ez azonban még nem ért el a gyülekezetekhez, s az ostyában levő szentség gondolata még ma is él. Dogmatikailag nem, de formailag sok minden változott. Az erdélyi káté az első kiadáshoz ragaszkodik.

5. A hitvallás közösségi funkciója

Az egyének a hitvalláson keresztül illeszkednek a gyülekezetbe és a keresztyénység egészéhez. A hitvallás így válik gyülekezetalkotó és gyülekezeterősítő tényezővé. Ezért hitvallásos közösség csak ott alakulhat ki, ahol tagjai feltétlenül vállalják a maguk közös hitvallását és azt meg is vallják. Aki nem teszi ezt, az nem kötelezte el magát, s így nincs közössége a többiekkel.

A közösségi funkció hiánya régi betegségeink. Látunk egyházat és gyülekezetet kerülő, névleges reformátusokat, üdvegoistákat, olykor kegyességérdekű és érdekkegyességű ekléziológákat. Bizony hézagos a hitközösség megélése!

Meg kell tehát erősítenünk hittudatunkat és az összetartozásunk tudatát. Meg kell szívlelnünk a Heidelbergi Káté közösségre tanító kérdés-feleleteit. Karl Barth emlékeztetett arra, hogy a gyülekezet – és nem az egyház, úgy általában – az a hely, ahol az isteni és az emberi szabadság találkozik egymással. A keresztyéneknek közvetlenül, minden „tisztség” és különleges papi szolgálat nélkül kell gyakorolniuk azt, hogy közösségben vannak Krisztussal és egymással. Krisztus erre a gyülekezeti közösségre bízta az evangélium szolgálatát.

A Káté 54–56. kérdései és feleletei azt üzenik az egyházzal szemben, hogy a Szentlélek munkája elválaszthatatlan az egyháztól. A Szentlélek teszi az egyházat a szentek közösségévé. Sok téves kép alakult ki az egyházzal szemben. Az 54. kérdés így hangzik: „Mit hiszel a közönséges keresztyén Anyaszentegyházról?” Már a kérdés is sejteti, hogy az egyház nem az, amit látunk, hanem az, amit hiszünk. Az egyház tehát hit kérdése. A legfeltűnőbb az, hogy nincs szó azokról, amiket esetleg az egyház szó juttathat eszünkbe, a templomról, az egyházi törvényekről, szertartásokról stb., hanem csak a lényegről: az egyházban Isten Fia cselekszik. Mikor? A világ kezdetétől annak végéig. Mit tesz? Gyülekezetet gyűjt egybe. Kikből? Az egész emberi nemzetéből. Kivel és mivel? Szentlelke és Igéje által. Hogyan? Az igaz hit egységében. Kinek? Önmagának. Miért? Azért, hogy oltalmazza és megtartsa azt.

Tehát: *több az egyház, mint aminek látszik, s amivé tettük.* Isten azért tartja meg még mindig az egyházat, mert az titokzatos valóság. Isten valósága ott rejlik az evilági jogi szervezetben, a régi szertartásokban, a máshol is előforduló

törvényekben, mert ez az Isten által *akart*, a Krisztus által *elrendelt* emberi közösség. Az egyháznak nem szabad „fitogtatnia” a saját erejét. Az egyház nem törhet másra. Figyelmeztetés ez és biztatás.

Négy dolog jelenik meg itt: *az egyház eredete, létmódja, rendeltetése és megjelenése*. Eredete örökkévaló: kezdettől a végidőig tart, és ez a Krisztushoz kötöttség ideje. Mindig volt és van Istennek egyháza. Az egyház létmódja a gyülekezet. Ez a közösség megtapasztalásának helye. Rendeltetése az, hogy Krisztus-közösség legyen. Pál apostol Krisztussal való titokzatos egységnek nevezte. Így részesedik Krisztusban és jótéteményeiben, irányításában és országa szolgálatára. A kiválasztottak seregének léte így kap értelmet. Megjelenése az istentisztelet, ahol kiábrázolódik az előző három vonás. Csak az az egyház tud rendben élni, amelyben megszólal a hitvallás. Ez a fundamentum a közös nevező.

Az 55. kérdés-felelet, amely a szentek egységéről szól, szoros kapcsolatban áll az 54. kérdés-felelet végével. Az élő egyháztagságnak és az abban való megmaradásnak az a feltétele, hogy legyen *communio sanctorum*. Amikor az ember hisz a Szentlélekben, akkor nemcsak azt hiszi, hogy ő hihet, hanem érzi is, hogy beletartozik a hívek közösségébe. *Nincs magánkeresztyéniség!* Krisztus Lelke betagol a gyülekezet közösségébe. Az egyház Urának örök szándéka az, hogy ne magányos keresztyének legyenek mellette, hanem közösségben gondolkodó hívek, akik nemcsak hozzá, hanem egymáshoz is tartoznak.

A Heidelbergi Káté csak gyülekezeti keretek között tudja érvényesnek tekinteni az egyén életét. A középkori egyházban használt tételt a reformátorok is átvették: *Extra ecclesiam nulla salus!* Ennek értelmezése azonban más, mint a középkorban. A reformátorok nem felekezetben, hanem a Krisztus-test fogalmában gondolkodtak. Ezt ma sem lehet úgy érteni, hogy a mi felekezetünkön kívül nincs üdvösség. Az „üdvsovinizmus” a szektás gondolkodás mutatója és melegágya.

A *communio sanctorum* kettős értelemű, mivel a *sanctorum* egyaránt lehet a *sancta* és a *sancti* birtokos esete is. Ez azt jelenti, hogy itt a „szent” a dolgokat is és a személyeket is jelölheti. A Heidelbergi Káté szavainak összefüggésében mindkettő lehetséges, amint ezt Karl Barth is kifejtette:

„Minden egyes keresztyén teljesen részes abban az ajándékban, amely maga Jézus Krisztus. Másrészt viszont mindnyájan arra kaptak felhívást, hogy magukat 'a többi tag javára és üdvösségére' egészen odaszánják a szolgálatra, és így minden ember javára és üdvösségére.”¹⁴

A válasz kulcsfogalma a részesedés (*participatio*) gondolata: a) részesedés Krisztus áldozatának jótéteményeiben, és b) részesedés egymás ajándékaiban. A funkcióképes gyülekezeti élet nélkülözhetetlen vonása az, hogy a Krisztusból való részesedés öröme a tagok részeltető, továbbadó készségével találkozik. A *communio sanctorum* házirendje szerint mindenki számára kötelező

¹⁴ Barth, Karl: *i. m.* 80.

számontartania a többi hívót. Amilyen természetes az, hogy Krisztus minden ő javai és ajándékai osztályrészeseinek tekinti a hívó embert, olyan természetesnek kell lennie a tagok számára, hogy az Istentől nyert ajándékaikat megosszák testvéreikkel.¹⁵

„A Jézus Krisztussal való közösség azt jelenti, hogy a hívó a magáénak tudhatja Jézus Krisztusnak minden 'javait és ajándékait', mert őt magát is a magáénak tudhatja. Az egymással való közösség pedig azt jelenti, hogy sem magát Jézus Krisztust, sem a benne rejlő és belőle eredő áldásokat egyetlen hívó sem nyerheti el úgy, hogy éppen csak a maga számára kívánja elnyerni. Tudomásul kell vennie, hogy Jézus Krisztus, a 'Fej', az ő egész 'testét' élteti az Ő szétáradó életének a gazdagságával és minden egyes 'tag' csak ennek révén, a többi 'tagokkal' együtt részesülhet azokban.”¹⁶

A *communio sanctorum* munkaközösség. Az az alapvető különbség a római katolikus és a protestáns „szent” fogalma között Victor János szerint, hogy ez utóbbi nem választja el a lelkészeket a laikusoktól. Valljuk az egyetemes papság elvét (1Pt 2,9). Az aktív szolgálatot nem végző gyülekezeti tag halott, cél és jövő nélküli. Ezért nincs jogosultsága annak, hogy a lelképásztor legyen a gyülekezet „mindenese”, amelyet az ún. Einmann-System kifejezéssel szoktunk jelölni. Ez a felfogás sajnos sok gyülekezetben elterjedt, és ezért a tagok rossz vagy egyoldalú táplálkozás miatt szenvednek.¹⁷ Szükséges a készenlét az Úr szolgálatára.

6. A hitvallás önmeghatározó feladatköre

Egy hitvallás azt tükrözi, hogy mit hittek és mit tanítottak az adott korban, és azt is, hogy kik azok, akik éppen abban a formában tettek hitvallást. A hitvallás aktusa a hit önmagára találását szolgálja. A hitvallást tevő közösséget a megfogalmazott és kimondott hitvallás jellemzi és az azonosításában is segít: színvallás történik arról, hogy kihez tartozunk, kire bíztuk magunkat, kik is vagyunk.

Az elhatároló és a közösségi funkció deficitjeiből – sajnos – törvényszerűen következik a református identitástudat elhalványulása az önmeghatározó funkció terén. Évtizedek óta a negatív önmeghatározás tartja magát gyülekezeti tagjaink szóhasználatában: „nem vagyok olyan, mint a római katolikus...”, „nem vagyok olyan, mint a baptista...” A Heidelbergi Káté nyilvánvalóvá teszi, hogy az önmeghatározás ki nyilvánítását ma sem kerülhetjük meg.

¹⁵ Ezt ugyanígy látja Kálvin is, ld. *Institutio* IV. 1,3.

¹⁶ Victor János, dr.: *A Heidelbergi Káté 1–85. kérdés-feleletének magyarázata*. Szerk. Horváth János. Ld. <http://mek.oszk.hu/06600/06632/06632.htm#50> (50. *A szentek egyessége*).

¹⁷ Meili, Gerold: *Ich – Jesu Christi Eigentum. Ein evangelisch-reformiertes Glaubensbekenntnis für Erwachsene, dargestellt anhand des Heidelberger Katechismus*. Friedrich Reinhardt Verlag, Basel 1988, 76.

Aki a Heidelbergi Kátén tájékozódik, az ráérezhet, hogy melyek az ún. református sajátosságok. Sok szép jellemvonás előjön. Hadd álljon itt ízelítőül a 32. kérdés, amely a krisztologikus identitástudatra kérdez rá, ugyanis református önazonosságunk e köré rendeződhet:

„Miért hívnak téged (Krisztusról) keresztyénnek?

Azért, mert hit által Krisztusnak tagja és így az ő felkenetésének részese vagyok avégre, hogy nevéből én is vallást tegyek, magamat élő hálaáldozatként neki adjam, s a bűn és ördög ellen ez életben szabad lelkiismerettel harcoljak és azután övele együtt minden teremtmény felett örökké uralkodjam.”

Itt a 31. kérdés-feleletben megállapított hármastiszt megvalósulását látjuk. Ha valóban Krisztushoz tartozunk, akkor a Krisztus hármastisztében részesülve kell helytállnunk ma is. Követni Krisztust a papi, prófétai és királyi tiszt betöltésében. Tavasz Sándor ezt így fogalmazta meg:

„Amilyen mértékben részt veszünk a Krisztus hármastisztében, olyan mértékben vagyunk krisztiánusok, azaz keresztyének.”

Papi tisztet gyakorlunk, és akkor valósítjuk meg a „magamat égő hálaáldozatként neki adjam” gondolatát, amikor közbenjárói szerepet vállalunk a társadalmi rétegek között és felvállaljuk a híd szerepét, amikor kiválasztottságunk tudatával élünk a kitartóan jelenlévő ateizmus és a mumusként emlegetett keresztyénkurzus rémei között, amikor tiszta nemzettudattal döntünk a gyökértelen kozmopolitizmussal és a sokkoló vadmagyarsággal szemben, amikor meg tudunk maradni felebarátnak a profitközpontú gondolkodású úrgazdagok és a lesújtó munkanélküliséggel küszködők között, amikor hitvallásosan élünk és az általános keresztyénség és szektásság fölé emelkedünk, amikor józan ítélőképességgel szólunk kritikizmus és közöny közegében, és keresztyén szabadsággal merünk élni ott, ahol a rémítő szabadosság és bénító félelmek szorongatnak.

Prófétai tisztet gyakorlunk és megvalósítjuk a „Krisztus nevéből én is vallást tegyek” gondolatát akkor, amikor nem napraforgót vagy struccot játszunk, hanem döntéseinket a *Sola Scriptura* elv alapján mérlegeljük, amikor nem igazodunk a világhoz, de nem is válunk világkerülőkké, hanem vallást teszünk szóval és léttel. Ugyanis ma is él közöttünk az az embertípus, amelyik, bár vallásosnak mondja magát, mégis más mintákat követ. A jég hátán is megél, megszerzi, kiharcolja, amit akar, ahol nem sikerül ügyeinek intézése hivatalos, tisztességes úton, ott megtalálja a kiskapukat; ha nincs összekötetés, de kellene ez, akkor megteremti; ahol szőrmentén kell fogalmazni, ott átszabja gondolatait és kicseréli kifejezéstárát (frazeológiaigazítás és fazonigazítás), és „menő”-re szabja át a hitvallását.¹⁸

¹⁸ „Valami babonás belátásból megszoktuk, hogy mindig kevesebbet mondjunk annál, amit érzünk, tudunk, gondolunk; kevesebbet a mindenkori valóságnál, mert

Királyi tisztet gyakorlunk, vagyis tejesítjük azt a gondolatot, „a bűn és ördög ellen ez életben szabad lelkiismerettel harcoljak”, amikor vállaljuk az emberellenes, gonosz struktúrák megszüntetését, amikor otthont teremtünk a közösség hiányban szenvedő honfitársak számára, amikor megőrizzük és megadjuk az emberi méltóságot, amikor tápláljuk a szabadságszeretetet, és jó sáfárokként őrizzük a teremtett világot.

A Heidelbergi Káté 440. évfordulója és ez a kolozsvári teológiai konferencia is abban erősít meg: mernünk kell újra és mai módon funkcióba állítani a Heidelbergi Kátét, hogy csökkenjenek magyar reformátusságunk deficitjei.

ha csak egy fél szóval is többet mondunk a megengedettnél, veszélybe sodorjuk a lehetségest. A lehetséges jót, a közepesen elégségest, amely talán még gyarapítható is lehet. És ebből a szokásból történelem lett. A félig elmondott igazságokból kielégületlenség, rossz közérzet, erkölcsi elbizonytalanodás. Mert aki csak félig ismer meg és félig tár föl valamit, bizonyos idő után semmiben se különbözik attól a hamis tanútól, aki önérdékből hallgat el súlyos és perdöntő részleteket.” Csoóri Sándor: *A félig bevallott élet*. Magvető Kiadó, Budapest 1982, 284.